

ŞUBAT
2026

MES'AİLE

BİLGİ FARKINDALIK VE GELİŞİM BÜLTENİ

SORUMLULUK NE
ZAMAN BAŞLAR?

YAŞLA BİRLİKTE
DEĞİŞEN SORUMLULUK
BEKLENTİLERİ

FAZLA YARDIM MI,
GERÇEK DESTEK Mİ?

ÇOCUĞA GÖREV
VERMEK YETMEZ

SORUMLULUK NE ZAMAN BAŞLAR?

(Sandığımızdan Çok Daha Erken)

Sorumluluk bilinci, çocuğun gelişiminde belirli bir yaşta aniden ortaya çıkan bir beceri değil, erken çocukluk döneminden itibaren bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimle birlikte şekillenen bir süreçtir. Gelişim psikolojisi alanındaki araştırmalar, çocukların 2-3 yaşlarından itibaren kendi davranışlarının çevre üzerindeki etkilerini fark etmeye başladıklarını göstermektedir. Bu farkındalık, sorumluluk bilincinin temelini oluşturan neden-sonuç ilişkisini kurabilme becerisiyle doğrudan ilişkilidir.

Erken yaşlarda sorumluluk, çocuğun öz bakım becerileri ve günlük rutinlere katılımı yoluyla desteklenir. Oyuncaklarını toplamak, basit yönergeleri takip etmek ya da kişisel eşyalarını tanımak gibi davranışlar, çocuğun kendini çevresinin aktif bir parçası olarak algılamasına katkı sağlar. Bu dönemde kazanılan deneyimler, çocuğun öz düzenleme becerilerinin ve benlik algısının gelişmesinde önemli rol oynar.

Okul çağına geçişle birlikte sorumluluk kavramı daha yapılandırılmış hale gelir. Çocuk, akademik görevler, zaman yönetimi ve sosyal kurallar aracılığıyla sorumluluklarını planlama ve sürdürme becerisi geliştirir. Bu süreçte yetişkinlerin tutarlı, destekleyici ve gelişim düzeyine uygun beklentiler sunması; sorumluluğun içselleştirilmesini ve kalıcı bir yaşam becerisine dönüşmesini sağlar.

YAŞLA BİRLİKTE DEĞİŞEN SORUMLULUK BEKLENTİLERİ

Yaşla birlikte değişen sorumluluk beklentileri, çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine paralel olarak sorumluluğun içeriğinin ve düzeyinin farklılaşmasını ifade eder. Her yaş döneminde çocuktan beklenen sorumluluk, “yapabilme kapasitesi” ile uyumlu olduğunda gelişimi destekler; uyumsuz olduğunda ise kaygı, kaçınma ya da bağımlılığı artırabilir.

- ✓ **Okul öncesi dönemde (3-6 yaş) sorumluluk**, daha çok katılım ve alışkanlık kazanımı üzerinden şekillenir. Oyuncaklarını toplamak, masaya peçete koymak gibi kısa süreli ve somut görevler, çocuğun “ben de yapabilirim” duygusunu besler. Bu dönemde beklenti, görevin kusursuz yapılması değil, çocuğun sürece dahil olmasıdır.
- ✓ **İlkokul döneminde (7-10 yaş) sorumluluk**, takip etme ve tamamlama boyutu kazanır. Ödevlerini hatırlamak, çantasını hazırlamak, sınıf içi görevleri yerine getirmek gibi düzenli sorumluluklar beklenebilir. Yetişkinin rolü, hatırlatıcı olmak ve çocuğun yaptığıyla ilgili geri bildirim vermektir; sürekli kontrol ise sorumluluğun içselleşmesini zorlaştırır.
- ✓ **Ortaokul döneminde (11-14 yaş) sorumluluk**, planlama ve sonuçlarla yüzleşme becerilerini kapsar. Zaman yönetimi, akademik görevlerin önceliklendirilmesi ve sosyal ilişkilerde sorumluluk alma bu dönemin öne çıkan alanlarıdır. Çocuğun yaptığı seçimlerin doğal sonuçlarını deneyimlemesine izin vermek, sorumluluk gelişimini güçlendirir.
- ✓ **Ergenlik döneminde (15 yaş ve üzeri) sorumluluk**, öz düzenleme ve karar alma düzeyine taşınır. Akademik hedefler, sosyal sınırlar ve kişisel seçimler üzerinde daha fazla özerklik beklenir. Yetişkin desteği bu aşamada yönlendirmekten çok, danışılabilir bir kaynak olmaya dönüşür.

FAZLA YARDIM MI, GERÇEK DESTEK Mİ?

Ebeveynlerin çocuklarına yardım etme isteği, koruyucu ve destekleyici bir tutumun doğal bir sonucudur.

Ancak gelişim psikolojisi açısından bakıldığında, yardımın niteliği sorumluluk bilincinin gelişiminde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Çocuğun yapabileceği görevlerin sürekli olarak ebeveyn tarafından üstlenilmesi, kısa vadede kolaylık sağlasa da uzun vadede çocuğun bağımsızlık ve öz yeterlik algısını zayıflatabilir.

Araştırmalar, aşırı koruyucu ve müdahaleci ebeveyn tutumlarının çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik, düşük öz güven ve sorumluluktan kaçınma davranışlarıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Çocuk, kendi başına deneme ve başarıma fırsatı bulamadığında, sorumluluğu yetişkinlere devretmeye alışabilir.

Bu durum özellikle okul çağında, ödev takibi ve akademik sorumluluklar konusunda belirgin hale gelir.

Gerçek destek ise çocuğun gelişim düzeyine uygun görevler üstlenmesine alan tanımak ve zorlandığı noktada rehberlik etmeyi içerir.

Ebeveynin rolü, çocuğun yerine yapmak değil; nasıl yapabileceğini birlikte düşünmek, süreci yapılandırmak ve çabanın sorumluluğunu çocuğa bırakmaktır.

Bu yaklaşım, çocuğun problem çözme becerilerini ve öz denetimini destekler.

Ayrıca, hata yapmaya izin verilen bir ortamda büyüyen çocuklar, sorumluluğu bir tehdit olarak değil, öğrenme ve gelişme fırsatı olarak algılar.

Çocuğun yaşadığı küçük başarısızlıklar, uygun şekilde ele alındığında sorumluluk bilincinin güçlenmesine katkı sağlar.

Bu nedenle ebeveyn desteğinin, çocuğun gelişimini engellemeyen aksine onu bağımsızlığa hazırlayan bir denge içinde sunulması büyük önem taşır.

ÇOCUĞA GÖREV VERMEK YETMEZ

SORUMLULUK NASIL GELİŞTİRİLİR?

- Çocuğa yaşına ve gelişim düzeyine uygun sorumluluklar verilmelidir. Gelişimsel olarak hazır olmadığı görevler, sorumluluk bilincini desteklemek yerine kaygı ve kaçınma davranışlarına yol açabilir.
- Sorumluluklar net, anlaşılır ve süreklilik gösteren bir yapı içinde sunulmalıdır. Belirsiz beklentiler, çocuğun sorumluluğu içselleştirmesini zorlaştırır.
- Çocuğun sorumluluk almasına yönelik özerkliği desteklenmeli, görevleri yerine getirme sürecinde kontrol yerine rehberlik edilmelidir.
- Doğal sonuçların yaşanmasına izin verilmelidir. Çocuğun sorumluluğunu yerine getirmediğinde karşılaştığı sonuçlar, uygun sınırlar içinde kaldığında öğrenmeyi güçlendirir.
- Sorumluluk sürecinde sonuçtan çok çaba vurgulanmalıdır. Çabanın takdir edilmesi, içsel motivasyonu ve öz yeterlik algısını artırır.
- Ebeveynler rol model olmalı; günlük yaşamda sorumluluklarını yerine getiren yetişkin davranışları sergilemelidir.
- Sorumluluklar, ödül ve ceza sistemiyle aşırı ilişkilendirilmemelidir. Sorumluluğun içsel bir yaşam becerisi olarak algılanması desteklenmelidir.
- Çocuğun karar süreçlerine katılımı sağlanmalıdır. Karara dahil edilen çocuk, sorumluluğu sahiplenmeye daha yatkın hale gelir.
- Aile içi tutumlar tutarlı ve öngörülebilir olmalıdır. Tutarsız yaklaşımlar, sorumluluk bilincinin gelişimini olumsuz etkileyebilir.

ÖNERİLER

01 KİTAP ÖNERİSİ

Gail Reich ve Caroline Winkler- Sorumluluk Sahibi ve Saygılı Çocuklar Yetiştirmek

02 MAKALE ÖNERİSİ

Kutlu, A. T. M. (2024). Sorumluluk Bilinci Geliştirme Psiko-Eğitiminin Ergenlerin Sorumluluk Tutumlarına Etkisi (SSSJurnal), 7(78), 731-738.

03 FİLM ÖNERİSİ

Umudunu Kaybetme (The Pursuit of Happyness) 2006

Okul Psikoloğu

Şura KAÇAK